

2 Σεπτεμβρίου 2014

Αναπηρία, δυσμορφία και Αρχαία Ελλάδα: καίρια ερωτήματα

/ [Πεμπουσσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Λεπτομέρεια από το μνημείο του Λεωνίδα στις Θερμοπύλες (φωτ. Ν. Λουπάκης)

Τι είδους εκ γενετής δυσμορφίες ήταν κυρίαρχες στον αρχαίο ελληνικό κόσμο; Ποια ήταν η θέση ενός τυφλού, κωφού ή άλαλου στην οικογένεια και την κοινωνία; Πώς ερμηνεύονταν τα φαινόμενα της αναπηρίας και της δυσμορφίας; Ήταν σπάνιο το φαινόμενο της έκθεσης/απόθεσης βρεφών στην αρχαιότητα; Υπήρχε κοινωνική πρόνοια και κρατική φροντίδα για τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού; Πώς αιτιολογείται η παρουσία ενός χωλού θεού, του Ήφαιστου, στη χορεία των Ολυμπίων; Ποια ήταν η γνώμη των αρχαίων φιλοσόφων για την αναπηρία; Η Σπάρτη ήταν η «βάρβαρη» και «άσπλαχνη» πόλη της αρχαιότητας; Ήταν μύθος ή πραγματικότητα ο Καιάδας; Γιατί οι πιο γνωστοί μάντεις της αρχαιότητας είχαν πρόβλημα όρασης;

Από τα μαθητικά χρόνια διδασκόμαστε ότι στην κοιλάδα του Ευρώτα τα ανάπηρα και δύσμορφα νεογνά «απετίθεντο» στον Καιάδα, για να τερματίσουν εκεί πρόωρα τη ζωή τους. Έτσι, η Σπάρτη φορτίστηκε με μία ιδιαίτερη εικόνα και πέρασε στην ιστορία ως η μοναδική άστοργη πόλη της αρχαιότητας. Οι πηγές όμως που διαθέτουμε οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο κοινός τόπος για τον Καιάδα και τη «βάρβαρη» Σπάρτη δεν περιέχει παρά πολύ μικρό μέρος της αλήθειας. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, όλος ο αρχαίος κόσμος δε φερόταν στοργικότερα από τη Λακεδαίμονα, και μάλιστα προς τα αρτιμελή παιδιά του.

Μορφές - Είδη Αναπηρίας και Δυσμορφίας*

Στη σπονδυλική στήλη και στα άκρα

1. Παραπληγία (Παραπληξία ή παραπληγία[1]): Παράλυση του κατώτερου μέρους του σώματος, που περιλαμβάνει τα κάτω άκρα.

2. Ραχιτική παραμόρφωση

α. Κύφωση και κυφότητα (Κύφωσις[2]): Ανώμαλη αύξηση της καμπυλότητας του θωρακικού κυρτώματος της σπονδυλικής στήλης, όπως φαίνεται από πλάγια.

β. Λόρδωση (Λόρδωσις[3]): Κύρτωση προς τα εμπρός της οσφυϊκής μοίρας της σπονδυλικής στήλης.

3. Χωλότητα (χωλότης[4], ήπεδανός[5]): Ανικανότητα για φυσιολογική κίνηση, απόκλιση από το φυσιολογικό βάδισμα.

I. Όταν οι αρχηγοί των Αχαιών συγκαλούν τη συνέλευση, για να συζητήσουν για τις μελλοντική τους στρατιωτική τακτική μετά την αποχώρηση του Αχιλλέα, ο Όμηρος μας παρουσιάζει τη μορφή και την προσωπικότητα του Θερσίτη. Μολονότι δεν παρουσιάζονται πληροφορίες για το παρελθόν και την καταγωγή του, η περιγραφή της εξωτερικής του εμφάνισης είναι η λεπτομερέστερη από όλους τους υπόλοιπους ήρωες του έπους. «**Θερσίτης** δ'...αἴσχιστος δὲ ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε· φολκὸς (=στραβός) ἔην, **χωλὸς** δ' ἕτερον πόδα...[6].

II. Η εγκατάλειψη του Φιλοκτήτη στο νησί της Λήμνου από τους συντρόφους του εξαιτίας του μολυσμένου και δύσοσμου τραύματός του φαίνεται να πιστοποιεί την πρακτική της απόρριψης αυτών που η φυσική τους κατάσταση θεωρείται προσβολή για την υπόλοιπη κοινωνία. Η παράκληση του Φιλοκτήτη για επιτακτική βοήθεια και η αγανάκτησή του απέναντι στην αδιαφορία είναι χαρακτηριστικές: «πείσθητι· προσπίτνω σε γόνασι, καίπερ ὦν / ἀκράτωρ ὁ τλήμων, **χωλός**. Ἄλλὰ μή μ' ἀφῆς...»[7] και «πῶς, ὦ θεοῖς ἔχθιστε, νῦν οὐκ εἰμί σοι / **χωλός**, δυσώδης;»[8].

III. Ο βασιλιάς της Σπάρτης, ο Αγησίλαος, όχι μόνο ήταν κόντος για τα δεδομένα της Σπάρτης αλλά και επιβαρυσμένος με επίκτητη χωλότητα. Αυτό όμως το ελάττωμά του λειτούργησε ως κίνητρο, ώστε να εκπληρώσει τις φιλοδοξίες του[9]. Το μειονέκτημα στο σώμα χαλύβδωσε τη θέληση του και αντισταθμίστηκε με εξαιρετική θέληση και αντοχή. Στο βίο και την εξέλιξη του Αγησίλαου είναι αξιοσημείωτο πώς η χωλότητα δεν του στοίχισε τη ζωή, αλλά αντιθέτως ο Αγησίλαος κατάφερε μέχρι και να κυβερνήσει την πόλη των Λακεδαιμονίων.

IV. Μια σωματική αναπηρία συνιστούσε για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο ένα σοβαρό μειονέκτημα στην πολιτική ανέλιξη του ενδιαφερομένου. Μια από τις ελάχιστες εξαιρέσεις υπήρξε ο άρχοντας της Αθήνας, ο Μέδων, ο οποίος υπερπήδησε κάθε εμπόδιο χάρη στην υποστήριξη του μαντείου των Δελφών[10].

4. Πλατυποδία[11]: Παραμόρφωση του ποδός σε θέση απαγωγής και έξω στροφής.

Άνθρωποι με δυσμορφία αποτέλεσαν συχνά στόχο των σκωπτικών αναφορών των ποιητών, και δη των ιαμβογράφων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο ποιητής Αλκαίος, ο οποίος χλευάζει τον τύραννο της Μυτιλήνης, τον Πιττακό: «Τοῦτον Ἴλκαϊος σαρὰ ποδὰ μὲν καὶ σάραπον ἀποκαλεῖ διὰ τὸ **πλατύπουν** εἶναι καὶ ἐπισύρειν τῷ πόδε· σειροπόδην δὲ διὰ τὰς ἐν τοῖς ποσὶ ῥαγάδας...»[12].

5. Ραιβοποδία: (Ραιβότης[13], κύλλωμα[14]): Η προς τα έσω κύρτωση του ενός ή και των δύο άκρων.

6. Βλαισότητα (Βλαισότης[15]): Η προς τα έξω κύρτωση του ενός ή και των δύο κάτω άκρων στο ύψος του γόνατος.

7. Νανισμός (νάνος, νανώδης, νανοφυής, πυγμαῖος[16]) - **Αχονδροπλασία:** Κληρονομική συγγενής διαταραχή του σχηματισμού των χόνδρων που οδηγεί σε νανισμό. **Αχονδροπλαστικός νάνος:** εκείνος με σχετικά μεγάλο κεφάλι, επίπεδη μύτη και βραχυκεφαλία, κοντά άκρα και συνήθως λόρδωση.

8. Γιγαντισμός (Πέλωρ[17], Γίγας[18]): Ανώμαλη υπερανάπτυξη.

Σημείωση σύνταξης: Στη σειρά άρθρων του π. Χρήστου Κέλπη που ξεκινά σήμερα στην ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ, γίνεται μια εκτενής παρουσίαση του τρόπου αντιμετώπισης των ατόμων με ιατρικής φύσεως προβλήματα, από τη στιγμή της γέννησής τους, μέχρι και την ενήλικη ζωή τους. Στα άρθρα αυτά ανατρέπονται μύθοι και στερεότυπα σχετικά με τον Αρχαίο Ελληνικό Κόσμο.

Παρατηρήσεις - Σημειώσεις

* Με έντονα γράμματα παρατίθεται ο όρος σύμφωνα με τη σύγχρονη ιατρική ορολογία και στη συνέχεια με απλά γράμματα, μετά τη διπλή τελεία, η ερμηνεία. Μέσα στην παρένθεση σημειώνεται η σχετική ορολογία σύμφωνα με τις αρχαιοελληνικές πηγές (LS= H. G. Liddell – R. Scott, Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας).

[1]LS: Η παράλυση μέρους του σώματος, παραφροσύνη.

[2]LS: Κύρτωση της ράχης. Κυφός: καμπούρα. Κύφω: Κύπτω.

[3]LS: Κοίλωση, κάμψη της ράχης. Το προς τα εμπρός κύρτωμα του σώματος. Το αντίθετο της κύφωσης. Λορδώω: Κάμπτω τον εαυτό μου προς τα πίσω, κορδώνω το σώμα μου, ώστε να εξέχει το στήθος και η κοιλιά προς τα εμπρός και να αποτελεί κύρτωμα.

[4]LS: Το πάθος του χωλού, κουτσού. Μεταφορικά: Ανάπηρος, ατελής, ελλιπής. Χωλόω: ακρωτηριάζω.

[5]LS: Αδύνατος, ασθενής, χωλαίνων.

[6]Ομήρου, Ιλιάς, 2. 212-219.

[7] Σοφοκλ., Φιλοκτήτ., 485-486.

[8] Σοφοκλ., Φιλοκτήτ., 1031-1032.

[9] Πλουτάρχ., Αγησίλ., 2.

[10] Πausαν., Περιηγ., 7. 2. 1.

[11]LS: Να είναι πλατιά τα πόδια.

[12] Διογέν. Λαέρτ., 1.81. 4-10.

[13]LS: Στρεβλότητα, καμπυλότητα, κυρτότητα. Ραιβοσκελής: αυτός που έχει τα σκέλη ραιβά, καμπύλα προς τα μέσα, στραβοπόδης.

[14]LS: Βλάβη στα πόδια, χωλότητα.

[15]LS: Η στρεβλότητα προς τα έξω κυρίως των ποδιών, το στράβωμα των σκελών.

[16]LS: Μικρόσωμος άνθρωπος. Αυτός που έχει τα μέλη του σώματος μικρά και δυσανάλογα προς την ηλικία του. Νανοφυής: με ανάστημα νάνου. Νανώδης: όμοιος με νάνο, μικρόσωμος. Πυγμαίος: Μικροφυής άνθρωπος, νάνος.

[17]LS: Τερατώδες, υπερφυές, πελώριο πλάσμα.

[18]LS: Αυτός που ανήκει στη φυλή των Γιγάντων.